

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

מגילת רות תשע"ח

מגילת רות

עיניך בשדה אשר יקצורוץ והלכת אהריהן, וצמית והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים. (ב, ט).

ובמדרש, עיניך זו סנהדרין. ושתית מאשר ישאבון הנערים, זה בית השואבה, ולמה נקרא שמה שואבה, שמשם היו שואבין רוח הקודש.

י"ל שהזכיר לה בועז אלו שני הענינים, סנהדרין ורוה"ק, דלתרווייהו בעינן מיוחסין דוקא, דבשביל סנהדרין בעינן מיוחסין דוקא, דאין ממונין בסנהדרין אלא מיוחסין כמבואר בסנהדרין דף ל"ו ע"א, וברמב"ם פ"ב מהל' סנהדרין ה"א. וזהו שהזכיר לה בועז סנהדרין, דהא בועז ס"ל דמותרת לבוא בקהל, וממילא זרעה הוה בכלל מיוחסין, ושפיר מצו זרעה להיות מן הסנהדרין. גם מה שהזכיר לה ענין בית השואבה הוא משום כן, דהנה לא איירי מעיקר ניסוך המים רק ממה ששואבין שם רוה"ק, והנה איתא בקדושין דף ע' ע"ב דאין הקב"ה משרה שכנתו אלא על משפחות מיוחסות בישראל, והנה נבואה הוי בכלל השראת השכינה על הנביא כדאיתא בסנהדרין דף י"א ע"א, וזהו שהזכיר לה בועז ענין רוה"ק, דכיון דבועז ידע ההלכה דמותרת לבוא בקהל, וממילא שפיר זרעה מן המיוחסין, וראויין להיות השראת השכינה עליהם ולהיות להם רוה"ק, וזהו שהזכיר לה בועז אלו השני ענינים, סנהדרין ורוה"ק.

ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנוכי נכריה ויען בועז ויאמר לה הוגד הוגד לי. (ב, י י"א).

ובתרגום איתא שאמרה לו דהלא היא נכריה מבנות מואב מעם שלא הותר לבוא בקהל, ועל זה השיב בועז שקיבל מהחכמים דנקיבות מותרות בקהל.

וצ"ב מה אמר לה דע"ז השיבה ואמרה לו שאסורה לבא בקהל, הרי לא אמר לה מאומה בענין זה.

וי"ל דהנה כתיב לא תדרוש שלומם וטובתם, ונכלל בזה איסור דרישת שלום וטובה, ואיסור על כל גמילות חסד עם כל אחד מעמו ומואב. אכן ביראים איתא שכל זה הוא רק בזכרים אבל בנקיבות ליכא ללא זה, וכמו שדרשינן מואבי ולא מואבית לענין איסור דקהל, ה"נ גם הלאו דלא תדרוש שלומם וטובתם אינו אלא בזכרים ולא בנקיבות. ומעתה הרי כל מה שאמר לה בועז הלא שמעת בתי, עיניך בשדה וצמית. הלא כל זה הוא דרישת שלום וקירוב וגמילות חסד ועשיית טובות עמה, וזהו שאמרה לו דאיך עושה כן, ומדוע מצאתי חן בעיניך להכירני, היינו הכרת פנים לטובה ולחסד, והלא מואבית היא ואסורה בקהל, וממילא גם לדרוש שלומה וטובתה אסור, ולזה ענה לה בועז שיש בידו הקבלה דמואבי ולא מואבית, ונקיבות אינן בכלל אזהרות אלו, ועל כן שפיר דורש בשלומה וגומל חסד עמה.

ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו. (ב, י"ב).

והנה לכאורה הוא כפל דברים, ישלם פעלך ומשכרתך שלמה. ואמנם נראה פשוט יותר לפרש דהמה תרי מילי וקאי אתרי ענינים דלעיל מיניה דכתיב ויען בעז ויאמר לה הגד לי כל אשר עשית את המותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשם, ומבואר דתרי ענינים אמר לה, חדא על החסד שעשתה עם המותה, דאיתא בתרגום (לעיל א, ה') שרות פרנסה, ובמ"ר איתא שויתרה לה כתובתה. ועוד אמר לה על שבאה לחסות תחת כנפי השכינה ועזבה מולדתה וכו'. וי"ל דכנגד זה אמר לה בעז תרי מילי, ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה. דישלם פעלך קאי על החסד שעשתה עם נעמי, ותהי משכרתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל קאי על מה שבאה להתגייר, וכמו שהוסיף אשר באת לחסות תחת כנפיו, פי' על אשר באת לחסות.

ובזה מדוייק היטב מה שבתחילה אמר לה ישלם ה' פעלך ולא אמר ה' אלקי ישראל, משום דענין החסד לא שיימא כלל לישראל, ואולם על מה שנתגיירה דזה שייך להצטרפותה עם כלל ישראל, על זה אמר ה' אלקי ישראל.

וזהו שאמר לה ישלם ה' פעלך, והודש לה שעוד בעולם הזה ישולם לה, ואולם לענין שבאה להתגייר לא אמר ישלם אלא ותהי משכרתך שלמה, ומשום דמשכורתה יהיה בעולם הבא.

ותקם בטרם יכיר איש את רעהו. (ג, י"ד).

ופירש רש"י: "הוא זרזה לקום [בטרם יכיר איש את רעהו]."

ולפי זה מה שאמר לה "שכבי עד הבוקר", היינו ולא תתאחר יותר, אלא מיד בבוקר תקום.

ומבואר על פי מה שמתבאר בכרכות דף ט' ע"ב, מאימתי קורין את שמע בשחרית, אחרים אומרים משיראה את חבירו רחוק ד' אמות ויכירנו, וזמן זה הא הוי אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, והנה בבוקר הוא משיעלה עמוד השחר, וזהו שאמר לה שכבי עד הבוקר עד עלות השחר, אבל מיד תקום ותלך בטרם יגיע זמן דמשיכיר שהוא אחר עלות השחר, כדי שלא יכירוה, ועל כן לא יודע כי באה האשה אל הגורן.

ובתוס' שם הביאו מהירושלמי דברגיל ביה אפילו ברחוק טפי מכירו, ולפי זה זהו שאמר לה בטרם יכיר איש את רעהו, ורעהו היינו הרגיל בו, דחשש שמא יראנה מי שמכירה.

ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני ויפר וישב. (ד, א).

וברש"י פלוני אלמוני, מתורגם בנביאים כפי וטמור, פלוני מכוסה ונעלם לשון כי יפלא, היפלא מה' דבר. אלמוני, שהיה אלמן מדברי תורה, שהיה לו לדרוש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, והוא אמר פן אשחית את נחלתי.

והנה צריך ביאור מה שכינהו בשני הכינויים פלוני אלמוני, ולפירושו רש"י דקאי על שהיה אלמן מדברי תורה, גם צריך ביאור מה הם ב' הכינויים פלוני אלמוני.

ויש לומר, דהנה אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל מבאר בדדין עמוני ולא עמונית תרתי איכא, דהא הדרשא דעמוני ולא עמונית. ומלבד זאת יש גם הלכה למשה מסיני דעמוני ולא עמונית. [ועיי"ש הנפק"מ מההלכה למשה מסיני ולא סגי בדרשא].

והנה הנואל לא רצה לגאול משום דטעה בעמוני ולא עמונית. נמצא דטעה בתרתי גם דלא היה בידו ההלכה למשה מסיני דעמוני ולא עמונית, וגם לא דרש עמוני ולא עמונית.

ומעתה נראה דעל זה שלא ידע ההלכה למשה מסיני כינהו פלוני, שזה מלשון מכוסה ונעלם כדפירש רש"י היינו שנעלמה ממנו ההלכה, וזה אין שייך לדרשא אלא רק שמכוסה מן ההלכה, כיון שלא קיבלה.

ועל מה שלא דרש עמוני ולא עמונית לזה כינהו אלמוני דהא זה כבר יכול לדרוש מעצמו, ומשום שלא דרש הרי הוא אלמן מדברי תורה, שאינו יכול לדרוש כדבעי.

וזהו פלוני אלמוני כנגד הדרשא וכנגד ההלכה למשה מסיני.

תומת ישרים תנחם

הנה בברכות התורה בברכת אהבה רבה, אומרים 'אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו'. מבואר דעל ידי מדת וענין הבטחון הוא דוכו אבותינו לתורה. וצריך תלמוד מה ענין מדת הבטחון לקבלת התורה.

ויש לומר, דהכונה למה שבטחו ישראל בהקב"ה, והלכו אחר משה ואהרן ויצאו מארץ נושבת למדבר ואין צידה לדרך, כי האמינו בהקב"ה, כדאיתא כל זה בתרגום יונתן וברש"י (ירמיה ב', ב'), ושם קיבלו את התורה, שהיתה צריכה להינתן במדבר.

אכן יתכן טפי לפרש, דהבטחון הוא בענין קבלת התורה גופא, שהיה על ידי בטחון בהקב"ה, והוא על פי מה דאיתא בגמ' בשבת דף פ"ח ע"א ההוא צדוקי דהווייה לרבא כו', א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו אכתי בפחזותיכו קיימיתו, ברישא איבעיא למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבלית, א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף כוגדים ישרים. וברש"י דסגינן בשלימותא התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו. הרי מבואר דזה גופא שהסכימו לקבל התורה היה זה ממידת הביטחון, דהסכמתם לקבל התורה מבלי לשמוע תחילה אם קשה לקיימה אם לאו, הוא ממידת הביטחון שבטחו בקב"ה, ובאופן זה של בטחון הוא דניתנה תורה. ועל ידי זה שהלכו עם הקב"ה בתום לב ובביטחון נתקיים בם תומת ישרים תנחם.

אשר לפי זה מבואר היטב דקבלת התורה היה על ידי מדת הבטחון, וזהו שאומרים בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם.

ויש להוסיף בזה עוד דאומרים ותלמדם חוקי חיים, ובפשוטו היינו שזוכים בם לחיים האמיתיים בעולם הבא, וגם לחיים בעולם הזה כפשוטו, כמבואר בשבת ל ע"ב ובכ"מ פו ע"א ועוד, אמנם לפי המבואר יש לפרש דעוד נכלל בזה, דחוקי חיים היינו חוקים שיוכלו לעמוד בהם, וכהמבואר בגמרא דלעיל דמכח שבטחו בו הטעינם דברים שיוכלו לעמוד בו, וזהו שאומרים שע"י שבטחו בו אז מכח זה למדנו חוקי חיים היינו חוקים שאנו יכולים לעמוד בהם.

והיו עיניך רואות את מורידך

הנה מבואר בפסוקים דאף על פי דקרבן עור פני משה, ויראו ישראל מגשת אליו, ושם משה מסוה על פניו, מכל מקום בשעה שלימד משה את ישראל את התורה הסיר את המסוה מעל פניו, וכמבואר כן בפסוקים בסוף פרשת כי תשא דכתיב שם (ל"ד, ל') 'וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו. ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה. וכבוא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה. וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה והשיב משה את המסוה על פניו. ופירש רש"י דבשעה שדבר ולימד את ישראל לא נתן המסוה על פניו.

והענין בזה צריך ביאור דהרי מה שנתן המסוה על פניו היה זה לכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם, וכמבואר שם בדברי רש"י, וא"כ גם בשעה שמדבר עם ישראל ומלמדם היה צריך ליתן המסוה על פניו, ומאי שנא שעה שמדבר עמם לשעה שאין מדבר עמם.

ויש לומר דהטעם הוא מפני דהרי המקבל תורה מפי רב צריך לראות פני הרב בעת הקבלה, וכדכתיב 'והיו עיניך רואות את מורידך'. ובגמרא בעירובין דף י"ג: איתא אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי, דהויתיה לר' מאור מאחוריה, ואילו הויתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי דכתיב והיו עיניך רואות את מורידך. הרי דכן הוא המטבע של קבלת תורה תלמיד מפי הרב, שהתלמיד רואה את פני הרב, וזה מעלה בקבלת התורה מפי הרב. וכיון שכך הוא המטבע של קבלה מפי הרב, ע"כ אע"פ שישראל אינם במדרגה לראות קירון עור פני משה, ואינם ראויים לזון מקרני ההוד, מ"מ הסיר משה את המסוה בשביל למסור להם את התורה באופן הראוי ביותר, ובמטבע של מסירת התורה תלמיד מפי הרב.

השיעור מוקדש לרפואת
הבחור חיים יהודה בן לאה בתושח"י

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק בישיבת "עטרת שלמה - קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-7-5-1 (מפ' הרש')